

«به نام خدا»

احکام روزه

احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان

الف. اساتید و دانشجویان، در صورتی که با قصد اقامت ده روز یا بیشتر، در محل درس و تدریس یا خوابگاه می‌مانند: مراجع محترم تقلید: برای این‌گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است.

ملاحظه ۱: در صورتی که تصمیم جدی بر ماندن ده روز گرفته باشند و حداقل بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی، به دلیلی، تصمیم برگشت به وطن یا مسافرت دیگر داشته باشند، نماز و روزه آنها تا زمانی که در محل اقامت هستند، کامل خواهد بود.

ملاحظه ۲: محاسبه ده روز از ساعت رسیدن به محل اقامت و تصمیم به ماندن تا حداقل همان ساعت در روز یازدهم (معادل ۲۴۰ ساعت) است. و اگر شب به محل اقامت رسیده باشند از صبح روز بعد تا غروب روز دهم محاسبه می‌شود.

ب. اساتید و دانشجویان، در صورتی که کمتر از ده روز در محل درس و تدریس یا خوابگاه می‌مانند: امام خمینی (ره): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [مقلدان ایشان باید با توجه به فتوای مرجع تقلید زنده خود در مسأله بقاء بر میت، عمل کنند.]

آیت‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل که دارای حقوق دریافتی می‌باشند، اگر در کمتر از ده روز حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است. اما سایر دانشجویان که در کمتر از ده روز رفت و آمد می‌کنند، بنابر احتیاط واجب نماز را جمع (هم تمام و هم شکسته) بخوانند همچنین روزه را در سفر بگیرند و در وطن نیز قضا کنند؛ [البته در این احتیاط واجب دانشجویان می‌توانند به فتوای مجتهد دیگر که دارای شرایط رجوع است و نماز را کامل و روزه را صحیح می‌داند، عمل نمایند. (۱/۱)]

آیات عظام بهجت (ره)، صافی، فاضل (ره) و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد [بنابر نظر آیات عظام صافی، نوری: سه ماه؛ آیت‌الله بهجت: دو ماه؛ آیت‌الله فاضل: یک ماه] کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است. (۱/۲ و ۱/۳)

آیت‌الله مکارم:

کسانی که یکی از سه حالت زیر را داشته باشند، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است. (۱/۴)

الف. در هفته حداقل سه روز در رفت و آمد یا در محل تحصیل باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه داشته باشد؛
ب. شنبه به محل تحصیل برود و پنجشنبه به وطن برگردد و این برنامه حداقل ۴۵ روز ادامه داشته باشد؛
ج. شنبه تا پنجشنبه (غیرازجمعه) هر روز در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل ۳۰ روز ادامه داشته باشد.

۲. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود سه - چهار ماه [اگر چه به طور پراکنده] در محل تحصیل یا تدریس و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه شان صحیح است. [در بین راه نماز شکسته است. (۱/۴)]

آیت الله سیستانی:

کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه [اگر چه به طور پراکنده] در رفت و آمد باشند و یا در محل تحصیل باشند و این برنامه برای مدتی [به طور مثال شش ماه در یک سال و یا حداقل سه ماه در چند سال تحصیلی] ادامه یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است. (۱/۵)

۲۰. کسانی که سه سال یا بیشتر و هرسال حداقل ۱۵ روز در ماه و یا ۶ ماه در سال [اگر چه به طور پراکنده] در محل تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل تحصیل، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [در بین راه نماز شکسته است].

توجه ۱

احکام شروع سفر تحصیلی اساتید و دانشجویان

(۱/۱) آیت الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور که حقوق دریافتی دارند، در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. [دیگر دانشجویان در صورت رجوع به مرجع دیگر بنابر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند].

(۲/۱) آیات عظام صافی، فاضل (ره) و نوری: در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

(۳/۱) آیت الله بهجت (ره): اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

(۴/۱) آیت الله مکارم: سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کنند یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخوانند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند. ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است یا در سفر اول قصد اقامت ده روز کنند. [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند].

(۵/۱) آیت الله سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند. [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند].

توجه ۲

احکام شروع مجدد سفر بعد از اقامت ده روز در وطن

(۱/۲) مراجع معظم (به جز آیات عظام بهجت (ره) و سیستانی): کسانی که کثیرالسفر باشند و در زمان تعطیلات بیش از ده روز در وطن بمانند در اولین سفر بعد از اقامت در وطن نمازشان شکسته است و روزه نمی‌توانند بگیرند. ولی در رفت و آمدهای بعدی کم‌تر از ده روز نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

(۲/۲) آیت الله بهجت (ره): اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

(۳/۲) آیت الله سیستانی: برای کثیرالسفر همیشه نماز کامل و روزه صحیح است؛ مگر این که دو ماه پی در پی در وطن اقامت داشته باشد که در این صورت در دو هفته اول شروع سفر باید احتیاط شود [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند].

چشم من ضعیف است و می ترسم روزه برایم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟

همه مراجع:

اگر خوف ضرر عقلایی باشد، روزه بر شما واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد بیماری ادامه یافت، قضا هم واجب نیست. تنها برای هر روز ۷۵۰ گرم گندم، یا جو، یا آرد و... به عنوان کفاره به فقیر بدهید.

روزه دختر بچه ها

دختری که به حد بلوغ رسیده، ولی به واسطه ضعف بنیه، نمی تواند روزه بگیرد و قضای آن را تا دو سه سال به جا آورد، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم و تبریزی): اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه بر او واجب نیست؛ ولی ترک آن به صرف برخی عذرها، جایز نیست و هر زمان توانست باید قضای آن را به جا آورد. امام، استفتات، ج ۱، روزه، س ۷۶ و ۸۸؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۷۳۱، ۷۳۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۸؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۹۱، ۴۹۸؛ نوری، استفتات، ج ۲، س ۲۸۹۳؛ دفتر: بهجت و وحید.

آیت الله تبریزی: اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد، ضعف او برطرف شد، باید قضای آن را به جا آورد و اگر نتوانست، باید برای هر روز یک مد طعام (تقریباً ده سیر)، به فقیر بدهد و قضای روزه لازم نیست؛ ولی اگر فدیة ممکن نبود، باید هر زمان که توانست روزه ها را قضا کند. تبریزی، صراط النجاة، ج ۲، س ۴۵۸ و ۱۵۱۹.

آیت الله مکارم: در فرض یاد شده، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام بدهد و قضای این روزه ها هم بر او واجب نیست. مکارم، استفتات، ج ۲، س ۴۳۹.

اگر احتمال عقلایی می دهد، روزه بر او واجب نیست.

اگر پزشکان در مورد روزه گرفتن بیماری اختلاف نظر داشته باشند، وظیفه چیست؟

همه مراجع: به علم رسیدن یا حصول خوف و ترس عقلایی از ضرر روزه، وظیفه ی خود مکلف است؛ هر چند سببش نظر دکتر باشد.

به نظر پزشکان افرادی که داروهای اعصاب مصرف می کنند نباید گرسنه بمانند؛ در این صورت تکلیف روزه چیست؟

همه مراجع: اگر روزه برای آنان ضرر دارد نباید روزه بگیرند

کسی که در اثر روزه گرفتن دچار کم خونی یا سردرد شدید می شود، آیا می تواند روزه نگیرد؟

• همه مراجع: اگر ضعف و کم خونی و سردرد به گونه ای باشد که نمی تواند تحمل کند، و ضرر دارد روزه واجب نیست.
توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ فاضل استفتات، ج ۱، س ۵۶۷؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۲۱

روزه بیمار آسمی

کسی که به نفس تنگی شدید مبتلا شده و در روز باید از اسپری استفاده کند، تکلیف روزه او چیست؟

آیات عظام امام، خامنه ای، فاضل، مکارم و نوری: با توجه به اینکه داروی یاد شده، خوردن و آشامیدن بر آن صدق نمی کند، روزه را باطل نمی کند. • امام، استفتات، ج ۱، روزه، س ۶؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۱؛ مکارم، استفتات، ج ۱، س ۲۸۵؛ نوری، استفتات، ج ۱، س ۲۱۲.

آیت الله صافی: اگر موادی وارد ریه می شود، روزه اشکال پیدا می کند و اگر گرفتن روزه بدون استفاده از آن، زحمت و مشقت دارد و در طول سال باید از اسپری استفاده کند، در ماه رمضان روزه بگیرد و بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد و قضا ندارد. دفتر: صافی.

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر قبل از رسیدن به حلق به صورت هوا در بیاید، روزه را باطل نمی کند. تبریزی، استفتاءات، س ۷۱۱؛ دفتر: وحید.

آیت الله بهجت: اگر به صورت گاز رقیق باشد، اشکال ندارد و روزه صحیح است. • استفتات، ج ۲، س ۲۸۸۰.
آیت الله سیستانی: • اسپری که برای تنگی نفس استعمال می شود اگر دارو را فقط وارد ریه کند روزه را باطل نمی کند و اگر موادی از آن وارد معده می شود، روزه را باطل می کند. • سیستانی، توضیح المسائل جدید، م ۱۵۵۶ و سایت استفتات.

روزه زن باردار

روزه گرفتن برای زن باردار - که نمی داند روزه برای جنین ضرر دارد - چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر بر اثر روزه، خوف ضرر بر جنین داشته باشد، نباید روزه بگیرد. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ العروة الوثقی، ج ۲، فصل ۱۱

ملاک ضرر داشتن روزه

ملاک در ضرر، تشخیص پزشک است یا تشخیص خود شخص؟

همه مراجع: تشخیص خود بیمار ملاک است. همین اندازه که ترس نسبت به ضرر عقلایی باشد، کافی است. خوف ضرر گاهی از قول متخصص و زمانی از تجربه مریض های مشابه و گاهی از تجربه خود انسان، به دست می آید. توضیح المسائل توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۳؛ وحید، م ۱۷۵۱ و ۱۷۵۲.

روزه بیمار

کسی که می‌داند یا احتمال قوی می‌دهد که اگر روزه بگیرد، به زخم معده یا سنگ مثانه دچار می‌شود؛ آیا روزه بر او واجب است؟

همه مراجع: اگر احتمال عقلایی می‌دهد، روزه بر او واجب نیست. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۱، ۱۷۵۲؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، ۷۴۶

روزه و خوردن دارو

بیماری که در طول روز تنها به خوردن چند قرص نیاز دارد، در حالی که گرفتن روزه برایش ضرر ندارد؛ آیا خوردن تنها چند قرص روزه را باطل می‌کند؟
همه: آری، روزه او باطل می‌شود.

لکه‌بینی روزه‌دار

اگر زن روزه‌دار در روز، خون حیض مشاهده کند، تکلیف روزه‌اش چگونه است؟
همه: روزه باطل می‌شود و باید بعد از ماه رمضان، قضا کند. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۸.

ضعف روزه‌دار

به علت درس خواندن و امتحانات، ضعف و سستی بر من غالب می‌شود؛ آیا می‌توانم روزه‌ها را بخورم؟
همه: این گونه ضعف و سستی‌ها تا حدودی لازمه روزه است و برای نوع افراد پیش می‌آید و به جهت آن نمی‌توان روزه را خورد؛ ولی اگر ضعف به حدی برسد که تحمل آن بسیار سخت و مشکل باشد، خوردن آن اشکال ندارد. همان، م ۱۵۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۱؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۳۲.
تبصره: انسان می‌تواند در این شرایط به مسافرت برود (حداقل ۲۲/۵ کیلومتر) و روزه خود را بخورد و به وطن برگردد. در این صورت لازم نیست تا مغرب از خوردن و آشامیدن خودداری کند و بعد از ماه رمضان، قضای آن را به جا آورد و کفاره هم ندارد.

بیماری کلیوی در ماه مبارک رمضان

کسی که ناراحتی کلیه دارد و باید برای جلوگیری از آن در طول روز، چندین بار از آب و مایعات استفاده کند، حکم روزه او چه می‌شود؟

همه مراجع: اگر برای جلوگیری از بیماری کلیه، نیاز به نوشیدن آب یا سایر مایعات در طول روز باشد، روزه گرفتن بر او واجب نیست.

منبع

خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۷۵۶؛ تبریزی، استفتات، س ۶۴۶؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ۴۸۵؛ دفتر: [۱].
همه مراجع

قرص خوردن خانم ها

آیا زنان می توانند برای گرفتن همه روزه های ماه رمضان از قرص جلوگیری استفاده کنند؟

همه مراجع: اگر استفاده از قرص برای او ضرر ندارد، اشکال ندارد. سیستانی، استفتات، بخش روزه؛ بهجت، استفتات، بخش روزه، س ۱۴۲۲؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۹۴ و ۹۵.

بر طرف شدن عذر قوی

اگر فردی به خاطر عذری قوی، پنجاه درصد احتمال دهد که روزه بر او واجب نیست و به همین دلیل روزه نگیرد، ولی بعداً معلوم شود که روزه بر او واجب بوده، از جهت قضا و کفاره چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر افطار عمدی روزه ماه مبارک رمضان به مجرد احتمال عدم وجوب روزه بر وی باشد، در فرض سؤال علاوه بر قضا، کفاره هم بر او واجب است. اما اگر افطار به علت ترس از ضرر باشد و ترس هم منشأ عقلانی داشته باشد، کفاره واجب نیست، ولی قضا بر او واجب است. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۷۳۵؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۲۲.

شک در ضرر روزه

اگر انسان شک داشته باشد که روزه برایش ضرر دارد یا نه؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می کند، تکلیف چیست؟

امام، خامنه ای، صافی، فاضل و نوری: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلانی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۵. **تبریزی و وحید:** در فرض یاد شده اگر پزشک، متخصص و مورد اعتماد باشد، باید به گفته اش عمل کند. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۳۲.

مکارم: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد، و اگر با تجربه خودش دریافته که ضرر ندارد، باید روزه بگیرد. در صورت شک، می تواند یکی دو روز را تجربه کند و بعد طبق دستور بالا عمل نماید. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳.

بهجت و سیستانی: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، می تواند روزه نگیرد. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۳۲؛ بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳.

روزه بدون غسل حیض

اگر زن حائض، در ماه رمضان غسل حیض را فراموش کند و بعد از یک یا چند روز متوجه شود، آیا باید روزه‌اش را قضا کند؟

همه (به جز مکارم): خیر، روزه‌ها صحیح است و قضا ندارد. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۹.

مکارم: ینابر احتیاط واجب، باید روزه‌ها را قضا کند. مکارم، تعلیقات علی العروۃ، المفطرات، م ۵۰.

روزه زن شیرده

تکلیف زنی که شیر می‌دهد، چیست؟

امام، خامنه‌ای و نوری: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد و در فرض دوم این امر احتیاط واجب است و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹؛ دفتر: خامنه‌ای. بهجت، سیستانی و فاضل: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹.

تبریزی، صافی، مکارم و وحید: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند. همان، م ۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۷.

روزه بیمار

اگر بیمار با اعتقاد به اینکه روزه برایش ضرر دارد، روزه بگیرد؛ حکم چیست؟

همه: اگر روزه بگیرد، صحیح نیست و باید پس از ماه رمضان آن را قضا کند..

موارد جواز افطار روزه

برای چه کسانی روزه‌خواری جایز است؟

همه مراجع: بر چند دسته روزه واجب نیست، آنان عبارتند از :

۱. پیرمرد و پیرزنی که گرفتن روزه برای آنان مشقت دارد.
۲. زن بارداری که گرفتن روزه برای حمل یا خودش ضرر دارد.
۳. زن شیردهی که گرفتن روزه باری بچه یا خودش ضرر دارد.
۴. بیماری که گرفتن روزه برای او ضرر دارد.
۵. کسی که بیماری دارد که زیاد تشنه می‌شود و نمی‌تواند تشنگی را تحمل کند.
۶. کسی که به سن بلوغ نرسیده است.
۷. زنی که خون حیض و نفاس می‌بیند.
۸. کسی که به مسافرت می‌رود و در جایی قصد اقامت ده روز نمی‌کند.
۹. دختری که به جهت ضعف بنیه گرفتن روزه برای او مشقت فراوان و ضرر دارد.
۱۰. کسی که بی‌هوش است و یا در کما به سر می‌برد.
۱۱. دیوانگان . توضیح المسائل مراجع، ۱۷۲۹، ۱۷۲۵، العروة الوثقی، ج ۲ ؛ کتاب الصوم، فصل فی طرق ثبوت الهلا

روزه بیمار

اگر گرفتن روزه باعث شود بیماری دیرتر بهبود یابد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: نباید روزه بگیرد. العروة الوثقی، ج ۲، شرایط صحة الصوم، السادس

روزه یوم الشک

روزه یوم الشک چیست؟

روزی که انسان شک دارد آخر ماه شعبان است یا اول ماه رمضان، «یوم الشک» می نامند. با توجه به اینکه در بین مردم، گفت و گو می شود که در شب آن روز، ماه دیده شده یا نه و یا کسانی که شهادت به دیدن ماه می دهند شرایط لازم را ندارند، باعث شک و تردید می شود؛ آن روز به این عنوان، نام گرفته است. گرفتن روزه آن روز نه تنها واجب نیست؛ بلکه اگر کسی به نیت ماه رمضان روزه بگیرد، کار حرامی انجام داده است و چنانچه کسی بخواهد آن روز را روزه بگیرد، باید به نیت ماه شعبان یا روزه قضا (اگر به ذمه داشته باشد)، بگیرد *اللمعة الدمشقیة*؛ *العروه الوثقی*، ج ۲، نیه الصوم؛ توضیح المسائل مراجع، م.

روزه در وطن همسر

خانمی که ازدواج می کند و از وطن اصلی خود به شهر دیگری می رود و در سال چند مرتبه برای دیدن فامیل به وطن اصلی اش بازمی گردد، نماز و روزه او چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز صافی و مکارم): با ازدواج کردن زن و رفتن به شهر شوهر اعراض از وطن اصلی زن صورت نمی گیرد و در وطن خود نماز و روزه او کامل است. خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۶۹۴ و ۷۰۵؛ سیستانی، استفتات، بخش نماز مسافر، س ۲۰ و ۴۰ و ۵۰؛ نوری، استفتات، ج ۱، س ۱۶۴ و ۱۶۵ و ۱۶۶ و ۱۶۷؛ بهجت، استفتات، احکام وطن، س ۱۵۷۰ و ۱۵۷۵ و ۱۵۷۶؛ تبریزی، استفتات، س ۴۹۲.

آیت الله صافی: اگر زن بنا دارد در وطن شوهر همراه با شوهر زندگی کند اعراض قهری از وطن اوست و نماز او شکسته و بدون قصد ده روز نمی تواند روزه بگیرد. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۸۳.

آیت الله مکارم: اگر زن تصمیم دارد با شوهر خود در شهر دیگری زندگی کند و شوهرش قصد بازگشت به شهر زن را ندارد، یا نمی تواند قبل از پنج سال برگردد و در هر سال کمتر از ۹۰ روز رفت و آمد داشته باشد، اعراض قهری حاصل شده است و نماز او شکسته است و بدون قصد ده روز نمی تواند روزه بگیرد. مکارم، استفتات، ج ۱، س ۲۱۷ و ج ۲، س ۲۹۴.

اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می مانند، تکلیف نماز و روزه شان چیست؟

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. اقلدان ایشان باید با توجه به فتوای مرجع تقلید زنده خود در مسئله بقاء بر میت، عمل کنند.

آیه الله خامنه ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل که دارای حقوق دریافتی می باشند، اگر در کمتر از ده روز حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است. اما سایر دانشجویان که در شهر دیگری تحصیل می کنند بنابر احتیاط واجب نماز را جمع (هم تمام و هم شکسته) بخوانند و بنا بر احتیاط روزه را در سفر بگیرند و در وطن نیز قضا کنند. البته در این احتیاط واجب دانشجویان می توانند به فتوای مجتهد دیگر که دارای شرایط رجوع است و نماز را کامل و روزه را صحیح می داند، عمل نمایند. تبصره ۱. **آیه الله خامنه ای:** اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور که حقوق دریافتی دارند، در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه شان صحیح است. دیگر دانشجویان در صورت رجوع به مرجع دیگر بنابر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند.

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد [حداقل حدود سه ماه [کثیرالسفر محسوب می شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است.

تبصره ۱. **آیات عظام صافی، فاضل و نوری:** در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه شان صحیح است. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷.

تبصره ۲. **آیه الله بهجت:** اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

آیه الله مکارم: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه می یابد و یا شنبه به محل تحصیل و تدریس بروند و پنجشنبه برگردند و این برنامه حداقل ۴۵ روز ادامه داشته باشد، کثیرالسفر محسوب می شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است.

تبصره ۱. سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کنند یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخوانند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند. ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و روزه شان صحیح است یا در سفر اول قصد اقامت ده روز کنند. اقلدین ایشان در این احتیاط می توانند به مرجع دیگری رجوع کنند.

۲. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود چهار ماه [اگر چه به طور پراکنده] در محل تحصیل یا تدریس و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه شان صحیح است. در بین راه نماز شکسته است.]

آیه الله سیستانی: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه [اگر چه به طور پراکنده] در رفت و آمد باشند و این برنامه برای مدتی [به طور مثال شش ماه در یک سال و یا حداقل سه ماه در چند سال تحصیلی] ادامه یابد، کثیرالسفر محسوب می شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه شان صحیح است.

۲. کسانی که سه سال یا بیشتر و هر سال حداقل ۱۵ روز در ماه و یا ۶ ماه در سال [اگر چه به طور پراکنده] در محل

تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل تحصیل، نمازشان کامل و روزه شان صحیح است] در بین راه نماز شکسته است.

تبصره . آیه الله سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند. مقلدین ایشان در این احتیاط می توانند به مرجع دیگری رجوع کنند

سفر به شهری غیر از محل درس

اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟

همه مراجع (به جز سیستانی و فاضل) : نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶ و خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۶۴۵.

آیات عظام سیستانی و فاضل : نماز تمام و روزه صحیح است

روزه در اماکن مقدس

با توجه به این که مسافر می تواند در چهار مکان مقدس مکه، مدینه، مسجد کوفه و حرم امام حسین علیه السلام نماز را تمام بخواند آیا شامل روزه هم می شود؟

همه مراجع: شامل روزه نمی شود و نمی توان روزه گرفت مگر این که قصد اقامت ۱۰ روز کند. البته در مدینه سه روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را می تواند به طور اختصاصی روزه بگیرد. امام، تحریر الوسیله، گفتار در احکام نماز مسافر، م ۸ و ۱۰؛ سیستانی، استفتات، بخش روزه، س ۱۷؛ بهجت، استفتات، احکام نماز و روزه مسافر، س ۱۵۱۷.

مسافرت قبل از اذان ظهر

اگر مسافر قبل از اذان ظهر به وطن برسد روزه او چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر مسافر پیش از ظهر به وطنش یا به جایی برسد که می خواهد ده روز در آن جا بماند، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد. توضیح المسائل، امام، م ۱۷۲۲؛ نوری، م ۱۷۱۹؛ صافی، م ۱۷۳۰ و ۱۷۳۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ سیستانی، م ۱۶۹۱ و استفتات، بخش روزه مسافر؛ خامنه ای، استفتات جدید، س ۴۷۱.

مسافرت بعد از ظهر

اگر روزه دار بعد از ظهر مسافرت نماید، روزه اش چگونه است؟

همه مراجع: اگر روزه دار بعد از ظهر از وطن یا جایی که نمازش کامل است مسافرت نماید، روزه اش صحیح است. توضیح المسائل، امام، م ۱۷۲۱؛ نوری، م ۱۷۱۸؛ سیستانی، م ۱۶۹۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ صافی، م ۱۷۳۰؛ خامنه ای، استفتات جدید، س ۵۷۱.

خوردن روزه قبل از رسیدن به وطن

شخصی در سفر بود و قصد داشت پیش از ظهر به وطن برسد و نیت روزه کند، ولی در بین راه سهواً چیزی خورد، آیا می تواند آن روز را روزه بگیرد؟

همه مراجع: اگر شخصی در سفر باشد و قصد داشته پیش از ظهر به وطن برسد و روزه بگیرد ولی در بین راه از روی فراموشی و غفلت چیزی بخورد نمی تواند آن روز را روزه بگیرد. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۷۰؛ فاضل، استفتات، ج ۱، س ۵۷۲؛ تبریزی، استفتات س ۶۴۸؛ بهجت، استفتات، بخش روزه، س ۱۴۰۳.

مسافرت در رمضان

آیا می شود در ماه رمضان، برای فرار از روزه مسافرت کرد؟

همه مراجع (به جز سیستانی و مکارم): مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی این امر تا قبل از روز بیست و سوم مکروه است. تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۰؛ امام، فاضل، نوری، تعلیقات علی العروة، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۱۱۵۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۳۶۲ و دفتر: خامنه ای.

آیات عظام سیستانی و مکارم: مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی مکروه است. تعلیقات علی العروة، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶.

ماندن بیش از ده روز

اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می مانند، تکلیف نماز و روزه شان چیست؟

همه مراجع: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۵. تبصره ۱. در صورتی که از ابتدا به طور جدّ، قصد ماندن ده روز داشته باشند و بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی، به دلیلی تصمیم بر بازگشت به وطن بگیرند؛ نماز و روزه آنها در محل تحصیل کامل خواهد بود.

تبصره ۲. قصد ده روز این است که کسی بخواهد روزی که وارد شهری می شود ۲۴۰ ساعت تمام در یک شهر بماند، اما محقق شدن قصد او به خواندن یک نماز چهار رکعتی است.

مسافت شرعی

مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، فاضل، صافی و نوری : مسافت شرعی تقریباً ۲۲/۵ کیلومتر رفت و با برگشت ۴۵ کیلومتر می شود. ۱.

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید : مسافت شرعی تقریباً ۲۲ کیلومتر است، با برگشت ۴۴ کیلومتر می شود. ۲.
آیت الله مکارم : مسافت شرعی تقریباً ۲۱/۵ کیلومتر است با برگشت ۴۳ کیلومتر می شود.
۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۷۲؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۱۰۶.
۲. تبریزی، سیستانی و وحید، منهج الصالحین، م ۸۸۴.

رفت و آمد با فاصله کمتر از ۴ فرسخ.

دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی باشد، حکم نماز و روزه شان چگونه است؟

امام : اگر در مدت ده روز، تنها یک مرتبه و به اندازه دو ساعت، از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت شکسته است و روزه صحیح نیست.

آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل، صافی، نوری و وحید : در فرض یاد شده، نماز تمام و روزه صحیح است.
آیت الله تبریزی : بنابر احتیاط واجب، باید نماز را بین شکسته و تمام جمع کنند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد.

آیات عظام خامنه ای و مکارم : اگر در مدت ده روز، چند بار به اندازه یک تا دو ساعت در روز و یا در مجموع به مقدار هفت ساعت یا یک سوم شب از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.

تبصره ۱. آیت الله مکارم : اگر بین محل تحصیل و خوابگاه ۴-۵ کیلومتر باشد رفت و آمد اشکال ندارد.
تبصره ۲. کسانی که بعد از قصد اقامت ده روز و خواندن حداقل یک نماز چهار رکعتی تصمیم بگیرند به کمتر از مسافت شرعی رفت و آمد کنند محدودیت ندارند

صبحانه در ماه رمضان

کسی که در ماه رمضان صبح مسافرت می کند، می تواند در منزل خود صبحانه بخورد یا باید از حد ترخص بگذرد؟

همه مراجع: روزه داری که پیش از ظهر مسافرت می کند، تا حد ترخص نرسیده، نمی تواند روزه را بخورد، و اگر پیش از آن روزه را باطل کند، باید روزه را قضا کند و کفاره هم بدهد. . توضیح المسائل، نوری، م ۱۷۱۸؛ سیستانی، م ۱۶۹۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ صافی، م ۱۷۳۰؛ امام، م ۱۷۲۱ و تحریرالوسیله، کتاب روزه آثاری که مترتب بر افطار می شود، م ۵؛ بهجت، استفتات، س ۱۴۷۴؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۰ و ۱۱۰ و ۱۶۶ و ۱۶۵؛ تبریزی، استفتات، س ۶۶۰.

اختلاف مراجع تقلید در رؤیت هلال

علت اختلاف نظر مراجع تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟ آیا در گذشته این اختلاف بوده است؟

اختلاف نظر مراجع تقلید در ثبوت اول ماه، امری نیست که تازه به وجود آمده باشد؛ بلکه در گذشته نیز این مسئله، در نزد ایشان مورد فکر و نظر بوده است. عوامل متعددی باعث اختلاف نظر گردیده است که موارد ذیل را می توان از مهم ترین آنها دانست:

۱. اعتبار اتحاد افق؛ عده ای بر این باورند که اگر هلال ماه، در نقطه ای از کره زمین دیده شود - که افق در آنجا با جاهای دیگر تفاوت داشته باشد ولی در شب مشترک باشند اول ماه در آن مکان ها ثابت می شود. در مقابل این نظریه، فقهای هستند که اتحاد در افق را معتبر می دانند و معتقدند: اگر هلال ماه در شهری دیده شود که افق آن، با شهر یا کشور دیگر اختلاف داشته باشد، اول ماه از نظر شرعی برای شهر دوم ثابت نمی شود. بدیهی است طبق نظر اول به طور معمول، اول ماه یک روز زودتر ثابت می شود.

۲. اعتبار حکم حاکم؛ حجیت و نفوذ حکم حاکم میان فقیهان، نظری مشهور است؛ ولی برخی از آنان، حکم حاکم را در رؤیت هلال ماه معتبر نمی دانند.

۳. شهادت بینة نزد حاکم؛ گاه مجتهد جامع شرایط، از شهادت کسانی که ماه را دیده اند، اطمینان پیدا می کنند و بر این اساس ثبوت اول ماه را اعلام می دارند. چه بسا ممکن است به جهت فقدان برخی شرایط، برای مجتهد دیگری این اطمینان حاصل نشده باشد.

اختلاف فقیهان در امور یاد شده، به جهت اختلاف در یک سری از مبانی نظری و اصول فکری است که آرا و افکار متفاوتی را برمی تابد. نظریه پردازی مختلف در ادبیات و اصول فقه، برداشت متفاوت از آیات و روایات و اختلاف نظر در سند احادیث و شناخت راویان، به طور طبیعی موجب تفاوت در بعضی از فتاوا می شود.

نماز هنگام افطار

هنگام اذان مغرب، افطار کردن بهتر است، یا خواندن نماز مغرب و عشا؟

همه: خواندن نماز مغرب و عشا بهتر است؛ ولی اگر کسی منتظر او است یا بسیار گرسنه است که نمی تواند نماز را با حضور قلب بخواند، افطار کردن بهتر است^۷. همان، م ۱۷۵۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۸.

وقت سحری^۱

کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع : ملاک امساک برای روزه، طلوع فجر صادق است. پس اگر با شروع اذان، اطمینان به طلوع فجر پیدا کند، نباید چیزی بخورد و اگر لقمه ای در دهان دارد، نباید فرو برد. اما اگر اطمینان به دخول وقت ندارد، می تواند چیزی بخورد

شرایط سنی روزه

شرایط سنی برای روزه داری چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی): زمان وجوب روزه داری بلوغ است و نشانه بلوغ یکی از سه چیز است: ۱. روییدن موی درشت (خشن) زیر شکم و بالای عورت ۲. بیرون آمدن منی در خواب یا بیداری ۳. تمام شدن ۱۵ سال قمری در پسران و تمام شدن نه سال قمری در دختران. توضیح المسائل امام، م ۲۲۵۲؛ بهجت، م ۱۷۹۰؛ تبریزی، م ۲۲۶۰؛ فاضل، م ۲۳۵۷؛ نوری، م ۲۲۴۶؛ مکارم، م ۱۹۰۹؛ صافی، م ۲۲۶۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاء، س ۷۳۲.

آیت الله سیستانی: نشانه بلوغ در دختر، تمام شدن نه سال قمری است، و در پسر یکی از سه چیز است: ۱. روئیدن موی درشت در زیر شکم بالای عورت. ۲. بیرون آمدن منی. ۳. تمام شدن پانزده سال قمری. سیستانی، توضیح المسائل جدید، م ۲۲۱۸ و استفتاءات، بخش روزه، س ۲۸.

نکته . لازم نیست سه شرط در بلوغ با هم جمع شوند. اگر یکی از آنها به وجود آید مانند رشد مو، هرچند به سن ۱۵ سال قمری نرسیده باشد؛ مثلاً ۱۳ سال باشد، بالغ است

امکان وجود چند شب قدر

**لیلة القدر» کدام شب از سال است؟ با توجه به اختلاف تقویم در کشورها، آیا ممکن است چند شب «
قدر وجود داشته باشد؟**

شکی نیست که «لیلة القدر»، یکی از شب های ماه رمضان است؛ جمع میان آیات قرآن نیز اقتضای آن را دارد. از یک سو می فرماید: «قرآن در ماه رمضان نازل شده است» [۱] و از سوی دیگر می فرماید: «ما آن را در شب قدر فرو فرستادیم» [۲]. اما برای تعیین آن، باید به روایات مراجعه کرد. در روایات شیعه و اهل سنت، احتمالات گوناگونی داده شده است؛ از جمله: شب هفدهم، شب نوزدهم، شب بیست و یکم، شب بیست و سوم، شب بیست و هفتم و شب بیست و نهم. [۳]

براساس روایت مشهور ائمه اطهار علیهم السلام، احتمال اینکه شب قدر، یکی از شب های نوزدهم، بیست و یکم و یا بیست و سوم ماه رمضان باشد، بیشتر است. سید بن طاووس، از بزرگان علمای شیعه، روایات متعددی درباره تعیین شب قدر در کتاب اقبال الاعمال جمع آوری کرده است که از مجموع آنها فهمیده می شود: اندازه گیری و «تقدیر» امور و کارها، در

شب نوزدهم و «تحکیم» آنها در شب بیست و یکم و «امضای» آنها در شب بیست و سوم است. به این دلیل شب زنده داری و عبادت و دعا در این سه شب بسیار توصیه شده؛ به ویژه بر دو شب بیست و یکم و بیست و سوم تأکید بیشتری گشته است. [۴] در روایتی از امام صادق علیه السلام درخواست می شود که شب قدر را معین کنند، ایشان می فرماید: «آن را در شب بیست و یکم و بیست و سوم بجوید». وقتی راوی می خواهد امام آن را دقیقاً مشخص کند؛ می فرماید: «چه سخت است بر تو که دو شب را کوشش کنی!» [۵] در عین حال روایات متعددی دلالت دارد که شب بیست و سوم، شب قدر است. [۶]

البته شب قدر بر ائمه اطهار علیهم السلام کاملاً روشن است؛ زیرا فرشتگان در آن شب بر آنان فرود می آیند [۷]. اما اصرار بسیاری داشته اند که شیعیان چند شب را به عبادت و شب زنده داری مشغول باشند. با توجه به این مطالب، روشن می شود که شب قدر در هر سالی وجود دارد و آن یک شب است و اختلاف تقویم، موجب نمی شود چند شب قدر داشته باشیم. بر این اساس تأکید شده است دهه آخر ماه رمضان، یا حداقل سه شب یاد شده مراقبت شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در دهه آخر ماه رمضان در مسجد معتکف می شد. و برخی از بزرگان شیعه، برای درک شب قدر یک سال شب ها را احیا می داشتند به هر حال شب قدر یک شب است و به احتمال بسیار زیاد، این یک شب، در دهه آخر ماه مبارک رمضان مقدر شده است و مؤمنان برای درک آن شب، تلاش می کنند و احیا می گیرند.

گفتنی است با نزول فرشتگان در شب قدر، برکات فراوان و متعددی جریان می یابد که مهم ترین آن تقدیر امور سالانه است. اما علاوه بر آن، نزول دسته جمعی فرشتگان، نورانیت و برکتی را به وجود می آورد که از فرصت های ممتاز، برای توبه و ارتقای درجات معنوی است؛ به طوری که انسان می تواند از فرصت یک شب، ارجمندی هزار ماه را به دست آورد. بنابراین اگر چه اعلام تقدیر امور سالانه به حجت خدا؛ در وقت معین از شب قدر انجام می گیرد؛ اما برای مردم سراسر جهان - با اختلاف افق هایی که دارند - شب قدر به نسبت هر منطقه ادامه دارد و همچنان برکات نزول فرشتگان شامل حال آنان می شود. تقدیر امور آنان نیز بر اساس آن انجام می گیرد و با اعلام قبلی تقدیر امور به حجت خدا، در وقت معین منافات ندارد. از این رو حتی برای کسانی که در منطقه خود فرصت شب را از دست داده اند؛ در روایات آمده است که روزهای شب قدر نیز فضیلت شب آن را دارد و اگر کسی در پی درک فضایل آن باشد، به آنها می رسد. همچنین در روایات آمده است: اگر کسی در این شب ها موفق نشد، منتظر شب و روز عرفه باشد که می تواند در آن، سرنوشت خویش را رقم زند. بنابراین تعیین این اوقات برای رقم زدن تقدیرات انسان، نه برای خداوند محدودیت می آورد و نه برای انسان؛ لکن این اوقات ویژگی هایی در تسریع حرکت انسان به سوی کمال حقیقی دارد.

بنا بر آنچه گفته شد، شب قدر زمانی دو قسم است: زمانی واقعی و زمانی اعتباری. لیلة القدر زمانی واقعی و اعتباری را می توان به اول بهار واقعی و اعتباری تشبیه کرد. اول بهار واقعی، لحظه ای است که مرکز زمین در حرکت انتقالی خود به دور خورشید، منطبق شود و نقطه اعتدال ربیعی این لحظه، اول بهار واقعی است. حال اگر این انطباق قبل از ظهر صورت بگیرد (تحويل سال قبل از ظهر باشد)، تمام آن روز را اول بهار و اولین روز سال نو اعلام می کنند. اما اگر هنگام سال تحويل، بعد از ظهر باشد؛ آن روز را به سال قبل ملحق می کنند و می گویند: سال کبیسه دارد. ماه اسفند در چنین سالی، سی روزی است و در عین حال که اول بهار واقعی روز سی ام اسفندماه آن سال است، روز بعد را به عنوان اول بهار و نخستین روز سال جدید اعلام می کنند. در این مثال روشن است که ما یک اول بهار واقعی داریم که یک لحظه است و یک اول بهار اعتباری داریم که یک روز است و با توجه به اعتبار و قرارداد، قابل توسعه و تغییر است. لیلة القدر زمانی نیز همین گونه است؛ یعنی، ما یک شب قدر زمانی واقعی داریم و یک شب قدر زمانی اعتباری. شب قدر

زمانی واقعی، لحظه ای از شب خاصی است که در آن لحظه، انسان کامل فیوضاتی را از عالم بالا دریافت می کند و این لحظه، امری شخصی و غیرقابل توسعه و تعدد است. و شب قدر زمانی اعتباری، مقطعی از زمان است که ممکن است ۲۴ ساعت یا کمتر و یا بیشتر امتداد داشته باشد و با توجه به اختلاف آفاق متعدد شود. برای مثال در سرزمینی خاص، از سر شبی معین تا طلوع فجر برای اهل آن سرزمین، شب قدر باشد؛ ولی در سرزمینی دیگر بعد از دوازده ساعت، شب قدر اهل آن سرزمین شروع شود و...
پس فیوضات و برکات شب قدر زمانی اعتباری، قابل توسعه بوده و امتداد زمانی ۲۴ ساعته شب و روز قدر، دارای فضیلت مشترک است.

منابع

بقره ۲، آیه ۱۸۵. [۱]

قدر ۹۷، آیه ۳. [۲]

ابن عربی، احکام القرآن، ج ۴، صص ۳۲۵ - ۳۲۸؛ دارالکتاب العربی، چاپ اول ۱۴۲۱ ق، بیروت؛ همچنین ر.ک: [۳]

حسن، حسن زاده آملی، انسان و قرآن، صص ۲۳۹ - ۲۴۳ (انتشارات قیام، چاپ دوم، ۱۳۸۱ قم)

سید بن طاووس، اقبال الاعمال، ج ۱، صص ۳۴۱ - ۳۴۵ و ۳۵۶ و ۳۷۴ - ۳۷۵؛ مکتب الاعلام الاسلامی، چاپ اول ۱۴۱۴ ق، قم. [۴]

همان، ص ۳۵۷. [۵]

همان، ص ۳۷۴ و ۳۷۵. [۶]

بصائر الدرجات، به نقل از امام صادق علیه السلام؛ ر.ک: انسان و قرآن، ص ۲۴۱. [۷]

رمضان و علاقه به خدا

**در ماه رمضان احساس محبت بیشتری به خدا و امام دارم. از کجا بفهمم که خدا هم من را دوست دارد؟
آیا راهی هست که مطمئن شوم خدا هم مرا دوست دارد؟**

اظهار محبت و دوستی در میان انسان ها، راه های مختلفی دارد؛ گاه کلمات آتشین و سخنان محبت آمیز در قالب شعر و نثر پیام محبت را می رساند و گاهی ریزش بی امان اشک سوزان و شراره های قلب فروزان، پیک خوش خبر صفا و محبت است. هدیه دادن، احترام نمودن و پذیرایی کردن از دیگر نشانه های محبت ورزی است.
اظهار محبت خداوند به بندگانش، از نوع انفعالات و تأثراتی نیست که در میان انسان ها شایع است؛ چون او منزّه و مبرا از این گونه حالات است. محبت خداوند به مخلوقاتش، به این جهت است که هر علتی به معلول و هر صانع به مصنوع خود علاقه مند است؛ هر معلولی، ظهور و تراوشی از علت خود است و با آن سنخیت و مشابهت دارد. هر معلولی نیز به علت خود علاقه مند و دلبسته است؛ چون هستی و سرمایه وجودش را از او می داند. هر چه علت قوی تر و ادراک معلول بیشتر باشد، دوستی و محبت میان آن دو شدیدتر است. پس بالاترین و قوی ترین نوع دوستی، محبتی است که خداوند نسبت به بندگان خود دارد:

خداوند در آیات و روایات فراوانی، محبتش را به بندگان ابراز کرده است: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ»؛ بقره (۲)، آیه ۲۲۲؛ «فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ»؛ آل عمران (۳)، آیه ۷۶؛ «وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»؛ همان، آیه ۱۳۴؛ «وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ»؛ همان، آیه ۱۴۶؛ و... .

در حدیث قدسی آمده است: «لو علم المدبرون كيف انتظاری لهم لماتوا شوقاً»؛ میزان الحکمه، ج ۴، ح ۲۷۹۷؛ «اگر آنان که از من روی گردانیده‌اند، می‌دانستند که چه قدر منتظر آنان هستم، از شوق می‌مردند.» محبت خداوند به بندگان، دارای آثار و نشانه‌هایی است که در احادیث به آنها اشاره شده است. بعضی از این نشانه‌ها و آثار عبارت است از:

۱. اطاعت از خداوند و پیروی از اولیای او: «من سرّه ان يعلم ان الله يحبه فليعمل بطاعة الله و ليتبعنا»؛ میزان الحکمه، ج ۲، ص ۲۲۳، ح ۳۱۳۵؛ «کسی که خوشحال می‌شود از اینکه بفهمد محبوب خدا است، باید مطیع خدا و پیرو ما [اهل بیت] باشد.»

۲. زیاد به یاد خدا بودن: «اذا رأيت عبدی یكثر ذکری فأنا اذنت له فی ذلک و انا احبه»؛ همان، ح ۳۱۳۶؛ «اگر بنده‌ام را ببینی که زیاد به یاد من است، خودم چنین اجازه‌ای به او داده‌ام و او را دوست می‌دارم.»
۳. آرامش درونی و شکیبایی: «اذا احب الله عبداً زينه بالسکینه و الحلم»؛ همان، ص ۲۲۴، ح ۳۱۴۰؛ «هنگامی که خداوند بنده‌ای را دوست بدارد، او را با زیور آرامش و شکیبایی می‌آراید.»

۴. داشتن قلبی پاک و اخلاقی متعادل: «اذا احب الله عبداً رزقه قلباً سليماً و خلقاً قویم»؛ همان، ح ۳۱۴۵؛ «زمانی که خداوند بنده‌ای را دوست بدارد، قلبی پاک و اخلاقی متعادل (به دور از افراط و تفریط) روزی‌اش می‌کند.»
۵. دوست داشتن مطیعان و دشمنی با عاصیان: «اذا اردت ان تعلم ان فیک خيراً فانظر الی قلبک فان کان یحب اهل طاعة الله عز و جل و یبغض اهل معصیه ففیک خیر و الله یحبک»؛ همان، ص ۲۳۳، ح ۳۱۹۰؛ «اگر می‌خواهی بدانی که در تو خیر و نیکی وجود دارد یا نه، به قلبت بنگر؛ اگر در آن دوستی و محبت نسبت به بندگان مطیع خداوند و بغض و کینه نسبت به گناه‌کاران یافتی، پس در تو خیر و نیکی است و خداوند تو را دوست دارد.» نعمت وجود و حیات و استمرار آن و مجهز بودن به اسباب و لوازمی که برای ادامه زندگی و تکامل مادی و معنوی انسان بایسته است، از دیگر جلوه‌های محبت خداوند به بندگان است

رمضان ماه خدا

ماه رجب، ماه امیرمؤمنان و «ماه شعبان» منسوب به پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله است و «ماه»

«رمضان» ماه خدا است که مخصوص امت پیامبر می‌باشد؛ این مسائل را توضیح دهید

براساس روایات «ماه رجب»، ماه تقویت ارتباط با خداوند است و در «ماه شعبان» صلوات بر محمد و آل محمد و التزام به سنت پیامبر صلی الله علیه وآله بسیار سفارش شده است. در «ماه رمضان»، قابلیت ضیافت الهی و بخشش امت در هر شبانه روز مطرح است که نقطه اوج آن، شب قدر و شب عید فطر است.

پیامبر خدا صلی الله علیه وآله فرمود: «رجب ماه خدا، شعبان ماه من و ماه رمضان، ماه امت من است» «شیخ صدوق، فضائل الاشهر الثلاثه، تحقیق میرزا غلامرضا عرفانیان، (چاپ نجف)، ص ۲۴، ح ۱۲..»

روایات در این زمینه مختلف است؛ بعضی، ماه رجب و ماه رمضان، ماه خدا معرفی شده است. البته در حقیقت تمامی این ماه‌ها، متعلق به خداوند است؛ لکن بعضی از ماه‌ها، ویژگی خاصی دارند. در برخی دیگر، ماه رجب به امام علی علیه السلام نسبت داده شده و این ممکن است به جهت تولد آن حضرت در این ماه باشد و یا اشاره به مقام ولایت باشد. ارتباط صحیح و حقیقی با خداوند، جز از طریق ولایت ممکن نیست؛ زیرا «ولایت» انسان را به «نبوت» متصل می‌گرداند و «نبوت» نیز ما را به «توحید» مرتبط می‌کند. این حقیقت در «شب قدر» برای اولیای الهی کشف می‌شود؛ به طوری که ملائکه و روح، مقدرات عالم را بر قلب مبارک امام زمان (عج) نازل می‌کنند. در حدیثی آمده است: «با سوره قدر بر ولایت ما ائمه استدلال کنید» (الکافی، ج ۱، ص ۲۴۹).

بنابراین چون این امت با اقتدا به رسول خداصلی الله علیه وآله و حضرت علی علیه السلام، می‌توانند به بالاترین مقامات توحیدی و معنوی نایل شوند و این معنا در ماه رمضان امکان‌پذیرتر است؛ لذا ماه رمضان به ماه خدا نامیده شده است و به جهت شرافت این ماه برای امت و آمرزش گناهان و پاک شدن بندگان، به ماه امت نیز نسبت داده شده است و وسائل الشیعه، ج ۱۰، (انتشارات آل البيت)، ص ۴۷۵، ح

اهمیت روزه و فوائد آن

درباره اهمیت روزه و فواید آن توضیح دهید؟

«يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»؛ بقره (۲)، آیه ۱۸۳؛ «ای کسانی که ایمان آورده اید! روزه بر شما مقرر شده است؛ همان گونه که بر کسانی که پیش از شما (بودند) مقرر شده بود؛ باشد که پرهیزکاری کنید.»

«روزه» در لغت به معنای امساک و خودداری از هر چیز است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «امساک و خودداری از موارد هشت‌گانه خوردن و آشامیدن، نزدیکی، استمناء، دروغ بستن بر خدا و پیغمبر و جانشینان او، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، باقی ماندن بر جنابت، حیض و نفاس تا اذان صبح، اماله کردن با چیز روان و قی کردن - از هنگام اذان صبح تا اذان مغرب به قصد انجام دادن فرمان خداوند.»

شواهد فراوانی در تاریخ به چشم می‌خورد که روزه در میان یهود و مسیحیت و اقوام و ملت‌های دیگر نیز بوده است. آنان به هنگام مواجهه با غم و اندوه و توبه و طلب خشنودی خداوند، روزه می‌گرفتند تا با این کار در پیشگاه او اظهار عجز و تواضع نموده و به گناهان خود اعتراف کنند. از انجیل استفاده می‌شود که مسیح (ع) چهل شبانه روز، روزه داشته است. ر.ک: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۳. قرآن مجید به صراحت بیان می‌کند: این فریضه الهی، در امت‌های پیشین نیز واجب بوده است. «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»؛ بقره (۲)، آیه ۱۸۳. روزه ابعاد گوناگون و تأثیرات مفیدی بر وجود انسان دارد. مهم‌ترین این آثار عبارت است:

۱. روزه روح انسان را تلطیف و اراده او را قوی و غریزه هایش را تعدیل می‌کند «لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ».
۲. روزه برای برقراری مساوات میان فقیر و غنی است تا مردم با چشیدن طعم گرسنگی، به یاد فقیران و محرومان بیفتند و حق آنان را ادا کنند. احادیث بسیاری در این زمینه آمده است. ر.ک: من لایحضره الفقیه، ج ۲، ح ۱۷۶۹-۱۷۶۶.

۳. روزه آرام بخش دل هاست.

۴. روزه اثر بهداشتی و درمانی فراوان دارد و باعث سلامتی و تندرستی جسم می گردد. رسول خدا(ص) «صُومُوا تَصِحُّوا»؛ «روزه بگیرید تا سالم شوید.» (الکسی سوفورین) (دانشمند روسی) روزه داری را طریق درمان بسیاری از بیماری ها - از جمله کم خونی، ضعف روده ها، رماتیسم، نقرس، بیماری های چشم، مرض قند و بیماری های کلیه و کبد می داند. به نقل از: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۲.

«روزه» عبادت است و باید برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد. این همان نیت روزه است و لازم نیست آن را از قلب خود بگذرانند و یا بر زبان جاری کنند. نیت برای روزه ماه رمضان و نذر معین، از اول شب تا اذان صبح و برای روزه غیر معین (مانند روزه قضا و نذر مطلق) از اول شب تا ظهر روز بعد است. نیت روزه مستحبی، از اول شب شروع شده و تمام روز ادامه دارد تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد.

اگر انسان از روی عمد و اختیار کاری که روزه را باطل می کند، انجام دهد، روزه اش باطل می شود و باید علاوه بر قضا، کفاره نیز بدهد. کفاره روزه دو ماه روزه است که ۳۱ روز آن باید پی در پی باشد و یا شصت فقیر را سیر کند و اگر به هر کدام یک مد (تقریباً ۷۵۰ گرم گندم یا جو یا مانند آنها) بدهد، کافی است. دادن پول به فقیر کفایت نمی کند؛ مگر اینکه اطمینان داشته باشد فقیر به وکالت از او، طعام خریده، سپس آن را به عنوان کفاره قبول می کند. همچنین می تواند پول کفاره را به یکی از مراکز و نهادهای مطمئن بدهد که به مصارف یاد شده می رسانند

تفاوت روزه با ریاضت های غیردینی

آیا روزه نوعی ریاضت نیست؟ اگر چنین است تفاوت آن با ریاضت های غیردینی در چیست؟

«ریاضت» در لغت چند معنا دارد: ۱. تحمل رنج و تعب برای تهذیب نفس و تربیت خود یا دیگری؛ ۲. تمرین و ممارست؛ ۳. کوشش و سعی؛ ۴. گوشه نشینی توأم با عبادت و کفّ نفس فرهنگ معین .. در اصطلاح؛ یعنی، تحمل رنج و مشقت و از نظر جسمانی خود را در محدودیت قرار دادن و در قبال آن به یک توانمندی های روحی رسیدن. انواع ریاضت

از یک چشم انداز می توان ریاضت را به دو نوع تقسیم کرد: ۱. ریاضت به صورت مطلق؛ قطع نظر از آموزه های دینی؛ ۲. ریاضت در قالب آموزه های دینی و براساس معیارهای شرعی. فرق های این دو عبارت است از: یکم. ریاضت به معنای مطلق، عبارت است از اینکه انسان از هر راه ممکن، جسم خود را به مشقت بیندازد تا مهارت ها و توانمندی هایی را در بعد روحی به دست آورد؛ قطع نظر از اینکه آیا چنین عملی از نظر احکام شرعی و مبانی دینی صحیح است یا نه. از این رو مرتاضانی که بدون در نظر گرفتن شریعت الهی، ریاضت می کشند، برای رسیدن به هدف خود، هر عملی را انجام می دهند! حال فرقی نمی کند این کار از نظر شرعی حرام باشد، یا با کرامت انسانی سازگار نباشد؛ زیرا آنان بر این باورند که فلان عمل، موجب تقویت روح یا اراده شان می شود. حال آنکه در ریاضت های دینی (مانند روزه)، هرگز فرد از چارچوب شریعت خارج نمی شود و هر قدرت و نیرویی برای او مطلوب نیست. او براساس احکام الهی روزه می گیرد؛ زیرا اعمال احکام دینی، برای این است که انسان را در حوزه عبودیت خدا قرار دهد و او را به مقام قرب الهی برساند. پس

نتیجه‌واثر ریاضت‌های شرعی و غیرشرعی کاملاً با هم متفاوت است.

دوم. فرق دیگر ریاضت دینی با ریاضت غیردینی، این است که دین، به انسان اجازه ضرر زدن به خود یا به دیگری را نمی‌دهد و اعمال او همواره باید فایده عقلانی داشته باشد. برای مثال روزه عمل واجب است که افراد مکلف، باید آن را بگیرند. اما همین روزه اگر در جایی موجب آسیب شدید جسمانی، یا بیماری و یا تشدید آن گردد، حکم آن لغو می‌شود و چنین فردی نباید روزه بگیرد.

در حالی که مرتاض، ممکن است عملی را به این جهت انجام دهد که موجب تقویت اراده شود و کاری ندارد به اینکه این عمل ممکن است برای او ضرر داشته باشد یا نه. به عبارت دیگر بر اساس قاعده کلی «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام»، ضرر رساندن و ضرر دیدن در اسلام و احکام آن، قرار داده نشده است. همچنین بر اساس قاعده «لا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَهَا»؛ بقره (۲)، آیه ۲۸۶، خداوند برای هیچ کس بیشتر از توانایی اش تکلیف نمی‌کند. مرتاض این قواعد و اصول را نه تنها مد نظر ندارد؛ بلکه ممکن است برخلاف آن عمل کند؛ به این جهت که می‌خواهد با ریاضت، ابعاد روحی و روانی خود را تقویت کند. از همین رو بسیاری از احکام اولیه، ممکن است در مورد عده‌ای، تغییر کند یا آن تکلیف اولیه از دوش آنان برداشته شود. برای مثال اگر کسی بیمار است و روزه گرفتن برای او ضرر دارد، یا درمان او را به تأخیر می‌اندازد و نیز افرادی که مسافر هستند، نباید روزه بگیرند.

سوم. فرق دیگر مربوط به انگیزه و هدفی است که مرتاض دنبال می‌کند. اگر از مرتاض سؤال شود انگیزه و هدف تو از این عمل چیست، ممکن است بگوید: برای تقویت روح، یا به جهت تقویت اراده، یا به دلیل اینکه بتوانم توانایی به دست آورم. اما نخستین شرط روزه این است که روزه دار، باید نیت و قصد «قربت» کند: «انما الاعمال بالنیات»؛ مستدرک الوسایل، ج ۱، ص ۹۰. البته روزه دار نیز ممکن است انگیزه اش دستیابی به بهشت و نعمت‌های بهشتی باشد؛ اما باید قصد «قربة الی الله» کند. او می‌خواهد در قالب بندگی، رضایت خدا را به دست آورد و به دنبال آن، از نعمت‌های مادی و معنوی نیز بهره بگیرد. پس در ریاضت‌های الهی، قصد و انگیزه الهی است؛ ولی معلوم نیست مرتاض چنین هدفی را دنبال کند. چهارم. یکی دیگر از فرق‌هایی که بین ریاضت‌های غیر دینی و ریاضت‌های دینی وجود دارد، به کارگیری محصولات و نتایج ریاضت است. یک انسان مؤمن - که در قالب عمل به احکام الهی به کمالاتی دست می‌یابد هرگز حاضر نیست از این کمالاتی که به دست آورده، سوء استفاده کند و در راه حرام، آن را به کار گیرد. اما مرتاض ممکن است در اثر ریاضت، توانمندی‌هایی به دست آورد و در راه غیرصحیح و غیرمشروع از آن استفاده کند. حال ممکن است سؤال شود: مگر می‌شود انسانی از طریق ریاضت‌های غیر دینی، به جایی برسد؟

جواب آری است؛ زیرا ریاضت و نتایج آن، تحت نظام علی و معلولی قرار دارد؛ یعنی، اگر علت (به مشقت انداختن جسم) ایجاد شد، معلول (تقویت روح در بعدی از ابعاد) نیز حاصل می‌شود. حال این علت و معلول، ممکن است در قالب یک نظام ارزشی و الهی شکل بگیرد و یا ممکن است خارج از این نظام باشد. درست مثل یک چاقوی تیز که می‌توانیم در راه صحیح و یا غلط از آن بهره برداری کنیم و ممکن است این چاقو از طریق صحیح تیز شده باشد و یا از راه غصبی. بنابراین تقویت روح چیزی شبیه تیز کردن چاقو است. پس در سایه ریاضت‌های دینی، علاوه بر اینکه نفس انسان قدرتمند می‌شود و او به کمالاتی می‌رسد؛ به سعادت واقعی و جاودان نیز دست می‌یابد. این امری است که با ریاضت‌های غیر دینی حاصل نمی‌شود

امام علی علیه السلام فرمودند: مومن کسی است که:

کسبش حلال است،
اخلاقش مهربان و رئوف است،
قلبش سالم از کینه و کدورت است،
زیادی سخنش را نگه می دارد،
مردم از شرش در امان باشند و به خیرش امیدوارند،
با انصاف با دیگران برخورد می کند.

«نصایح صفحه ۲۸۱»

از روزه نردبانی برای عروج خود به سوی ملکوت و پلی برای ارتباط با پروردگار بسازید.

کانون فرهنگی هنری شهید کوچکی
(تخصصی نماز) مسجد حضرت ابوالفضل (ع)